

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti
tuleviku heaks

1632

TARTU ÜLIKOOL
RAKE

KOHALIKE OMAVALITSUSTE ROLL ROHEPÖÖRDE ELLUVIIMISEL

LISA 3: RAM ANALÜÜSI TULEMUSTE
KOKKUVÕTE

2022

August

KOHALIKE OMAVALITSUSTE ROLL ROHEPÖÖRDE ELLUVIIMISEL EESTIS
LISA 3: MINUOMAVALITSUS.EE KESKKONNA VALDKONNA KOV KÜSITLUSE ANALÜÜSI
TULEMUSED

Tellinud Riigikantselei strateegiabüroo

Tartus 2022. aastal

Uuringu Kohalike omavalitsuste roll rohepöörde elluviimisel Eestis tellis Riigikantselei strateegiabüroo. Uuringu tegi Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendus-uuringute keskus RAKE ja Pärnu kolledž.

AUTOR:

Merle Mägi

RAKE

RAKE on võrgustikutüüpi rakendus-uuringute keskus. Meie missioon on edendada teadmisel põhinevat otsustamist Eesti ühiskonnas. Lisaks RAKE meeskonnale kaasame kõrgeima kvaliteedi tagamiseks oma uuringutesse valdkondlikke eksperte nii Tartu Ülikoolist kui vajadusel ka väljastpoolt. RAKE võrgustikust leiab nii sotsiaalteadlasi kui meditsiini-, loodus-, tehnika- ja humanitaarteaduste valdkonna esindajaid.

KONTAKTANDMED:

Lossi 36-303, 51003, Tartu
merle.mägi@ut.ee
<http://skytte.ut.ee/et/rake>

SISUKORD

Minuomavalitsus.ee keskkonna valdkonna KOV küsitluse analüüsi tulemused	6
1. Teemade käsitlemine arengudokumentides	6
2. Ametijuhendid ja nendes sisalduvad ülesanded	11
3. Riskid ja mõjud – analüüs, planeeritud tegevused ja teostatud tegevused.....	11
4. Info jagamine ja teavitus.....	14

MINUOMAVALITSUS.EE KESKKONNA VALDKONNA KOV KÜSITLUSE ANALÜÜSI TULEMUSED

Allpool on minuomavalitsus.ee keskkonna küsimustiku see osa, kus käsitleti keskkonnaga seonduvaid teemasid. Joonistel on arvatud positiivsete vastuste proportsioonid võrrelduna KOVide osakaaludega gruppide lõikes.

Küsitlusele vastati sajaprotsendiliselt, st küsimustikule vastasid kõik 79 KOVi. Omavalitsuse grupid on määratud minu omavalitsuse.ee lehel kolme gruppi, **tulukuse, hajutatuse ja elanike arvu** järgi. **Tulukuse** grupid on määratud omavalitsuse maksutulude ja keskkonnatasude laekumise järgi elaniku kohta perioodil 2013-2017. Kui omavalitsuse näitaja on suurem kui Eesti keskmine, siis on nad „tulukad“. Kui aga näitaja jääb rohkem kui 20% sellest alla, siis on nad „toimetulevad“, ning vahepealsed on „keskmise tulukusega“. **Hajutatuse** gruppide moodustamise aluseks on elanike jaotus keskuste ja hõredalt asustatud alade vahel, tuginedes Statistikaameti paikkondade kaardistusel. Statistikaamet on paikkondadeks arvestanud hoonestatud alad, kus naaberhoonete kaugus ei ole suurem kui 200 meetrit ja seal elab vähemalt 200 inimest. Vastavalt nendele andmetele on iga kohaliku omavalitsuse kohta arvestatud keskus-tagamaa näitaja vahemikus 1,0-2,1 (keskus <1,05; keskus tagamaaga 1,05-1,4; osaliselt tagamaaline 1,4-1,8 ning tagamaaline $\geq 1,8$).¹

Tabel 1. Ankeedis osalenud KOVide jaotus gruppides. Allikas: minuomavalitsus

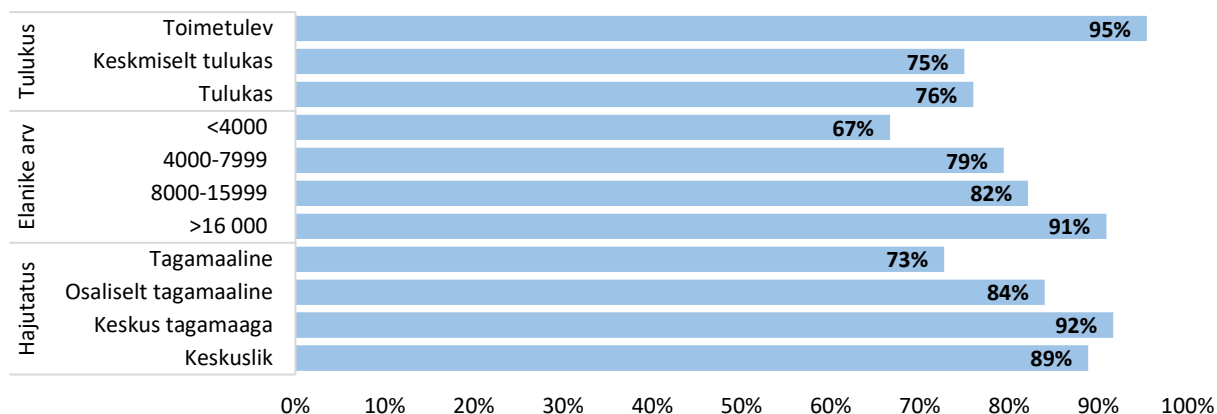
Omavalitsuste grupid	Tunnus	Arv	%
Tulukus	Toimetulev	22	28%
	Keskmiselt tulukas	32	41%
	Tulukas	25	32%
	KOKKU	79	100%
Elanike arv	> 16 000 el	11	14%
	8000-15999 el	28	35%
	4000-7999 el	34	43%
	<4000 el	6	8%
	KOKKU	79	100%
Hajutatatus	Keskuslik	9	11%
	Keskus tagamaaga	12	15%
	Osaliselt tagamaaline	25	32%
	Tagamaaline	33	42%
	KOKKU	79	100%

1. Teemade käsitlemine arengudokumentides

Keskkonnahoiu, kliimamuutuste leevendamise, kliimamuutustega kohanemisega või ringmajanduse arendamisega seotud valdkondi käsitles oma arengudokumentides kokku 64 KOVi. Nende KOVide hulgast, kes on määratletud toimetulevatena, käsitlevad oma arengukavades kliimamuutuste ja keskkonnahoiu teemasid peaaegu kõik omavalitsused (95%). Elanike arvu poolest

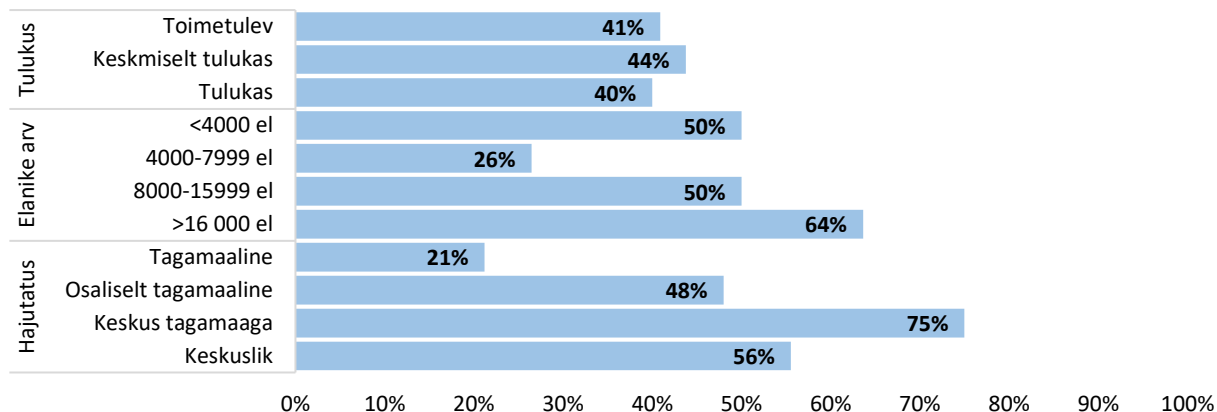
¹ Omavalitsuse grupid andmed ja metoodika: <https://minuomavalitsus.fin.ee/et/andmed-ja-metoodika/metoodika>

suuremad omavalitsused on usinamalt keskkonnahoiu ja kliimamuutuste temaatikaga tegelenud kui väiksemad omavalitsused.

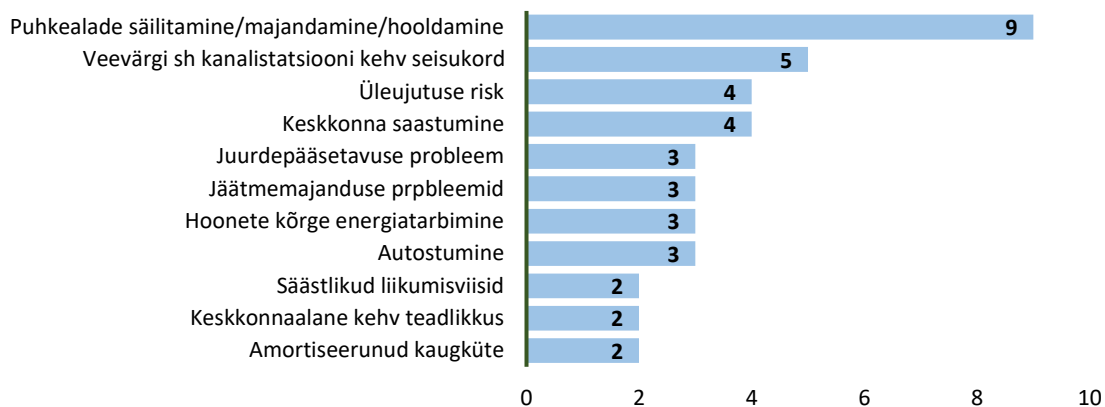
Joonis 1. Arengudokumentides keskkonnahoidu, kliimamuutuste leevendamist, kliimamuutustega kohanemist või ringmajanduse arendamist (sh rohevõrgustiku arendamine, elurikkuse säilitamine, jäätmete ringlusse võtmise suurendamine jne) käsitlemine.

Keskkonna- ja kliimavaldkonna muutustest tingitud probleeme ja võimalusi analüüsis oma arengukavas kokku 33s (42%) omavalitsuses. Probleeme ja võimalusi analüüsi rohkem keskus tagamaadega KOVide seas ja ka nende KOVide hulgas, kus on suurem elanike arv.

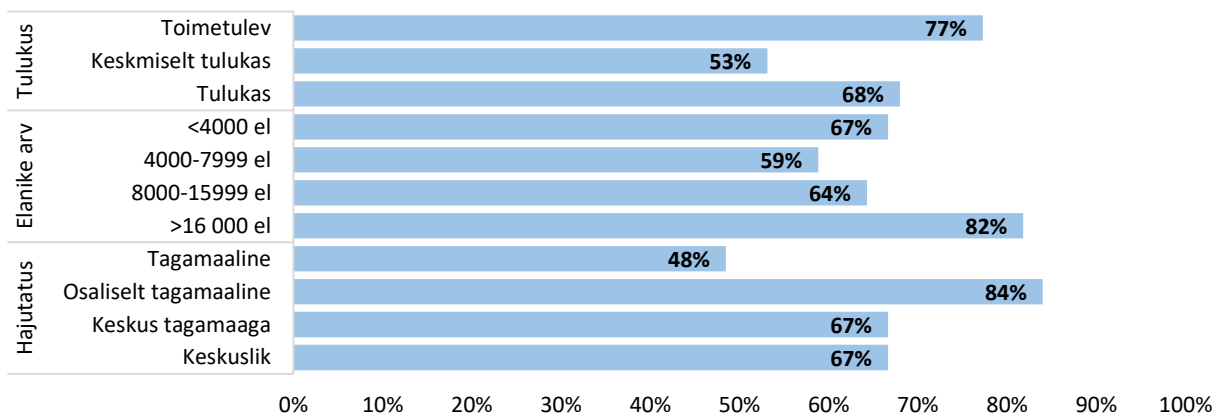
Joonis 2. Arengukavades keskkonna- ja kliimavaldkonna muutustest tingitud probleemide ja võimaluste analüüsimine

Vastajad sõnastasid vähemalt ühe analüüsi tulemusena ilmnenu lahendamist vajava probleemi või arenguvajaduse. Siinkohale nimetati enim puhkealade säilitamise, majandamise ja hooldamisega seonduvaid probleeme ning teisena toodi välja veevärgi, sh kanalisatsiooni kehva seisukorda (vt joonis 3).

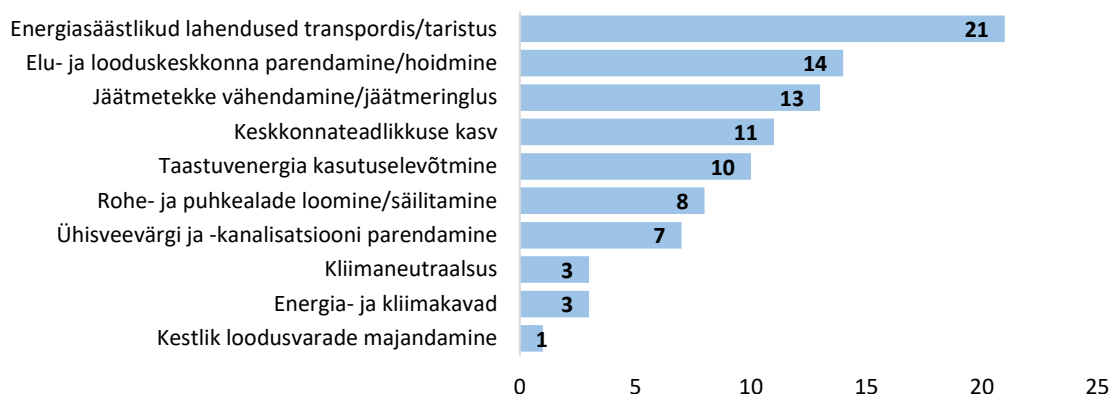
Joonis 3. Analüüsitud keskkonna ja kliimavaldkonna probleemid. Jooniselt on välja jäetud üksikud probleemid ja kokku on koondatud samalaadsed

Arengekavas on seadnud tegevusvaldkonna strateegilisi eesmärke ja mõju arengukava perioodi lõpuks 51 (65%) KOVi. Kõige enam valdkondlikke eesmärke seadis arengukavas üles osaliselt tagamaalised KOVid ja elanike arvu poolest suuremad omavalitsused. Kõige vähem tegelesid selliste eesmärkide püstitamisega tagamaalised KOVid.

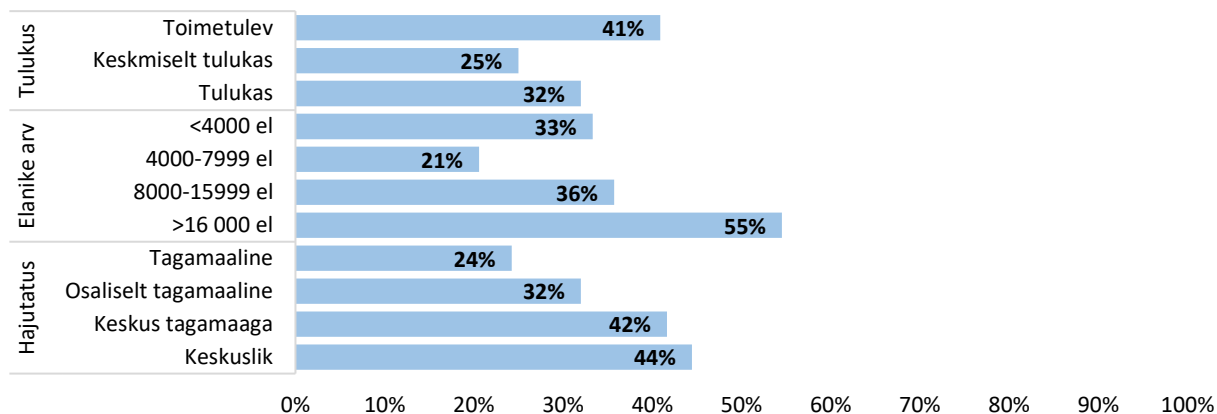
Joonis 4. Arengukavas on seadnud tegevusvaldkonna strateegilised eesmärgid ning mõju või muutuse taotlemine arengukava perioodi lõpuks

Vastajad said soovi korral ise juurde lisada, milliseid valdkondlikke eesmärke nad on oma omavalitsuste arengukavasse seadnud. Enim leidis äramärkimist eesmärgid, mis koondati eenergiasäästlike lahenduste transpordis/taristus alla, sisaldades selliseid konkreetseid eesmärke nagu „tänavavalgustuse asendamine energiasäästlikumaga“ või „munitsipaalomandis olevate hoonete energiatõhususe suurendamine“ vms.

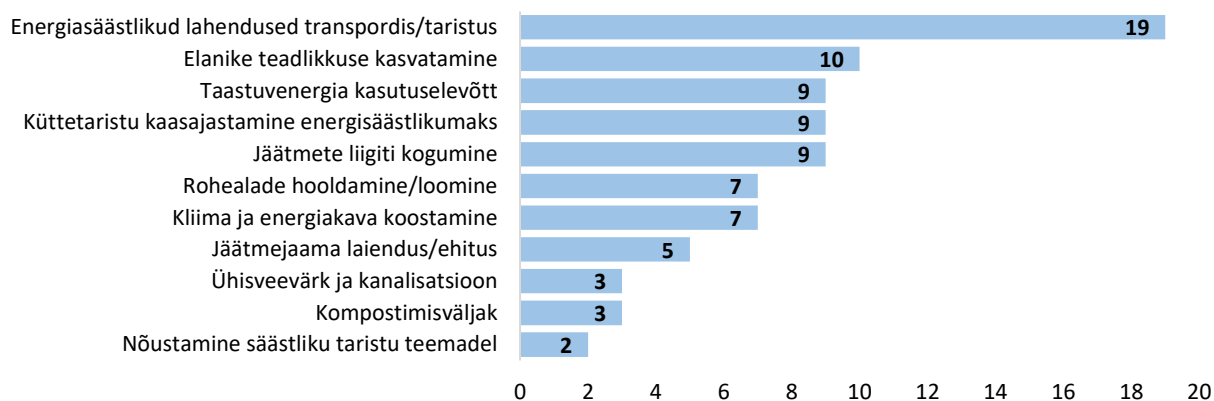
Joonis 5. Arengukava perioodil taotletav muutus valdkonnas

Arengukavas seatud eesmärkide saavutamiseks kavandati vajalikke tegevusi küllaltki vähesed KOVid, kõigist vastanuid kavandas arengukavas seatud eesmärkide täitmiseks vastavaid tegevusi 25 KOVi. Eesmärkide saavutamiseks kavandati kõige enam need KOVid, kus on elanikke rohkem kui 16 000, neist kavandas tegevusi rohkem kui pooled KOVid (vt joonis 6).

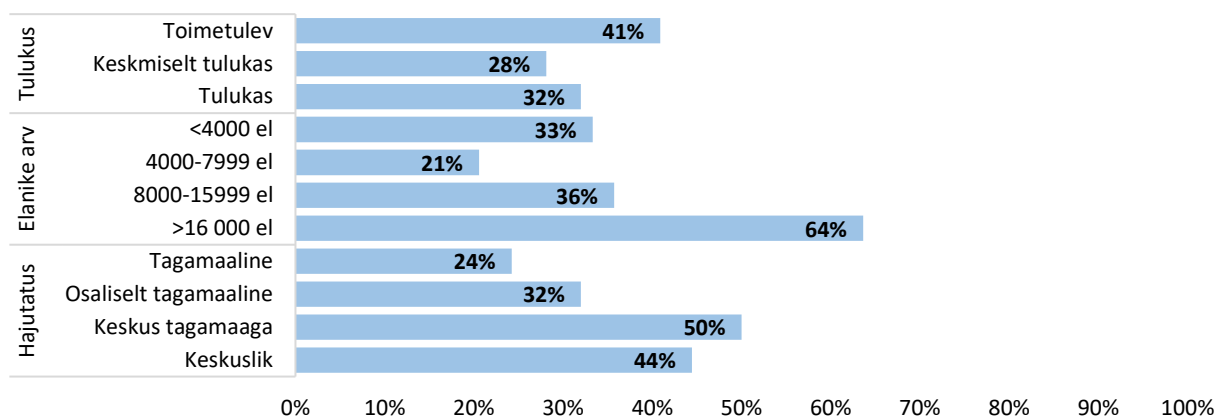
Joonis 6. Arengukavas seatud eesmärkide saavutamiseks kavandatud vajalikud tegevused

Enamasti nimetati sellisteks tegevusteks energiasäästlikud lahendused transpordis/taristus, milledest nimetati „lasteaedade renoveerimine ja laiendamine vähemalt C-energiaklassi tasemele“; „Uuenduslike ja tarkade lahenduste (kaugloetavad mõõtjad, targad valgustid jne) kasutamine taristu rajamisel ja renoveerimisel“; „Alternatiivsete energiaallikate kasutamise osatähtsuse suurendamine (päikesepaneelid, maaküte jms), energiasäästu investeerimine avalikes hoonetes, teede ja tänavate valgustamises (valgustuse muutmiseenergiasäästlikumaks)“. Tegevuste juures pöörati suurt rõhku ka elanikkonna teadlikkuse kasvutamisel: „Elanike keskkonnateadlikkuse suurendamine (säästva arengu ja keskkonnanahoiu põhimõtetest teavitamine)“.

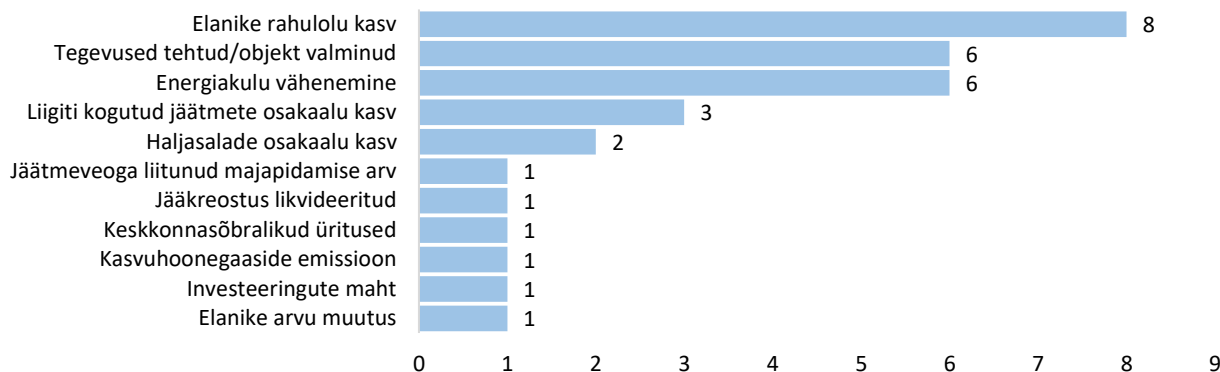
Joonis 7. Arengukavas seatud eesmärkide saavutamiseks nimetatud tegevused

Arengukava eesmärkide täitmiseks on seadnud mõõdikuid alla poole KOVidest, ehk siis ainult veidi üle veerandi KOVidest on arengukavas seadnud keskkonna- ja kliimavaldkonna eesmärkide täitmiseks vastavaid mõõdikuid. Suurima elanike arvuga KOVide seas on seda teinud 64%, keskustagamaaga KOVide hulgas aga pooled omavalitsused. Teised KOVid tegelised mõõdikute seadmisega vähemal määral.

Joonis 8. Arengukavas eesmärkide täitmiseks seatud mõõdikud (nt väljund- või tulemusindikaatorid)

KOVid nimetasid siin vähemalt ühe valdkonnas kasutatud mõõdiku, milleks enamasti oli elanike rahulolu kasv, tuues näiteks „Ca 75% valla elanikest elab maalises või looduslähedases paigas“ või „elanikud on jäätmemajanduse olukorraga rahul“.

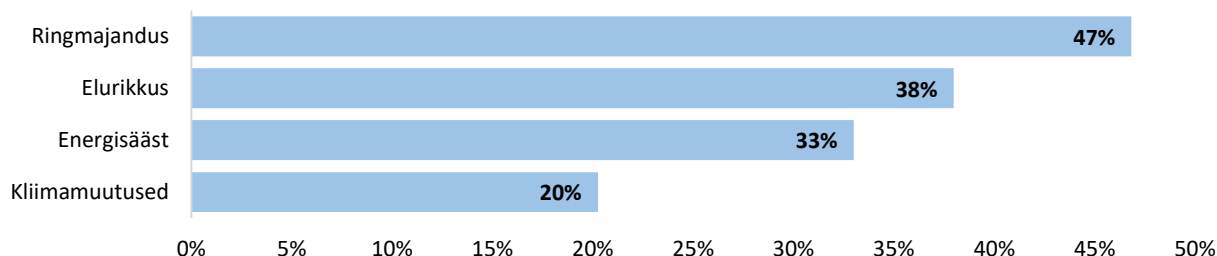

Joonis 9. Arengukavas seatud mõõdikute nimetamine

Kõigist omavalitsustest seiras arengukavas seatud eesmärkide täitmist 22 omavalitsust 79-st. Seega saab öelda, et keskkonna ja kliimavaldkonna temaatika ei ole KOVide arengukavades prioriteetne teema.

2. Ametijuhendid ja nendes sisalduvad ülesanded

Ühtlasi tunti küsimustikus huvi ka selle kohta, kas KOVides töötavad teenistujad, kellele ametijuhendid sisaldavad kliimamuutustega, ringmajandusega, elurikkuse kaitsmisega ja säilitamisega seotud ülesandeid. 79-st KOVist ringmajandusega tegelevad ülesanded märkis oma ametiühendis kokku 47% vastanuist, kuid ametijuhendite täpsemal analüüsil selgus, et ringmajanduse alla olid paigutatud kõik jäätmetega seotud tegevused, mis üldse ametijuhendites ära märgiti.

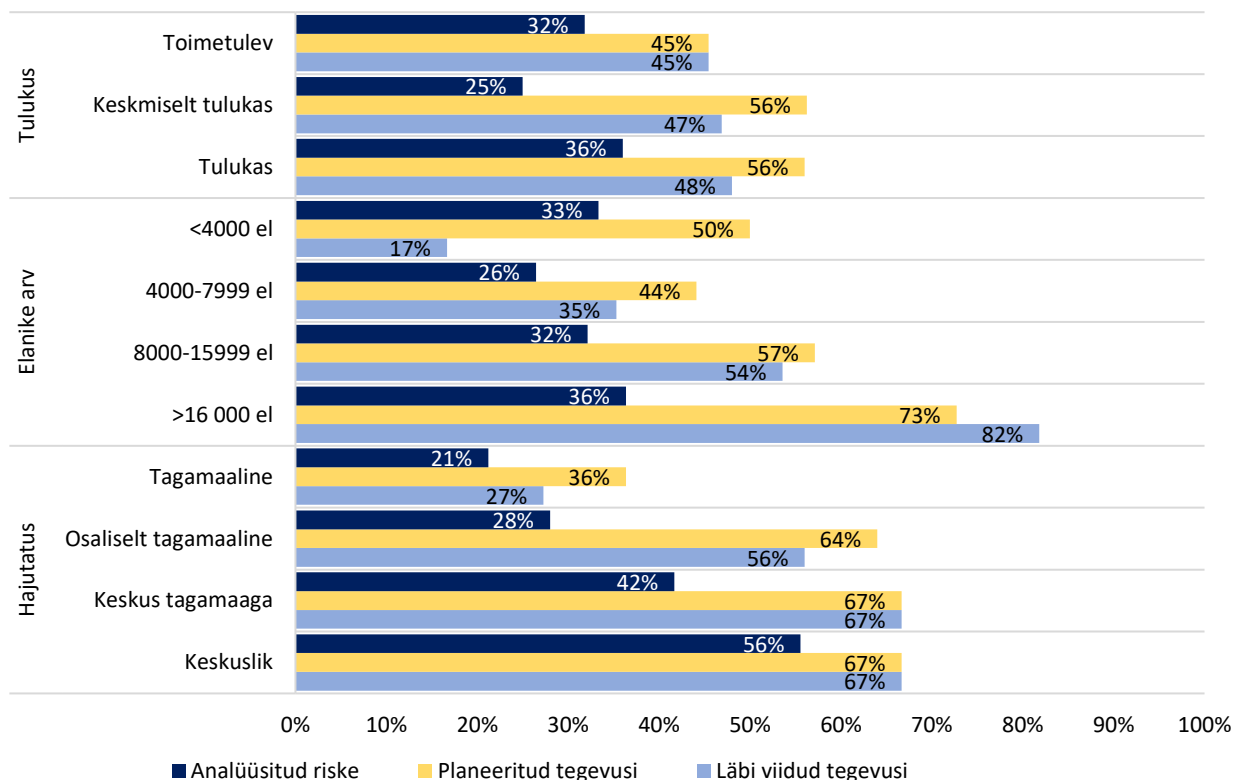

Joonis 10. Ametijuhendid ja nendes sisalduvad teemad

3. Riskid ja mõjud – analüüs, planeeritud tegevused ja teostatud tegevused

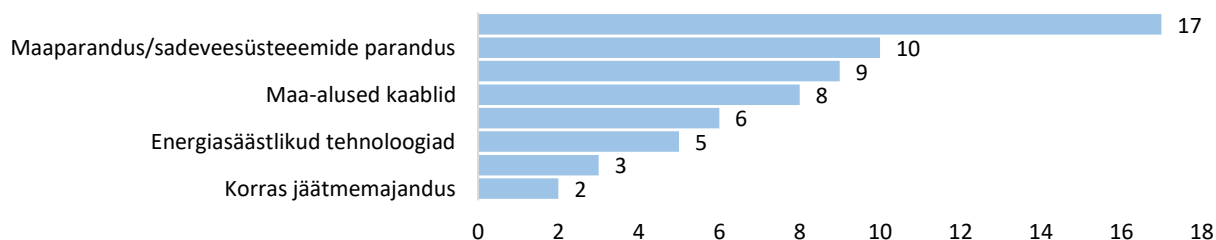
Kliimamuutustest tulenevaid riske ja mõjusid omavalitsuse territooriumil (nt üleujutuste, tormide, metsatulekahjude, soojasaarte, rannikuerosiooni või maalihete riske) analüüsis 24 omavalitsust, riskide maandamiseks planeeris tegevusi 42 ja planeeritud tegevusi viis enda sõnul ellu 37 omavalitsust. Silma paistab see, et omavalitsused küll planeerivad kliimamuutustest tulenevate riskide maandamiseks erinevaid tegevusi, kuid ei analüüsi neid ja viivad neid ka vähem ellu kui planeerivad. Seega saab öelda, et kliimamuutustest tulenevate riskide analüüsimine, tegevuste sõnastamine ja elluviimine ei ole omavahel seostatud, pigem analüüsitakse riske ja mõjusid juhuslikult ja siis kui ilmneb konkreetne vajadus seda teha. Samuti selgus, et suuremad linnad küll

viivad ellu kliimamuutustest tulenevate riskide maandamiseks erinevaid tegevusi, kuid kliimamuutustest tulenevaid riske on siiski küllalt vähe analüüsitud (vt joonis 11). See annab tunnistust, et juba läbiviidud tegevused on pigem plaanipärased tegevused, mida vastajad paigutasid käesoleva küsimustiku alla. Eeldus on, et esmalt KOVid analüüsivad mõjusid ja riske, seejärel planeerivad vastavad tegevused, mida siis ka ellu viiakse. Näib, et KOVidel ei ole selget pilti riskidest ja mõjudest kui ka vajalikest tegevustest ning tegevuste plaanipärasest teostamisest. Ehk teisisõnu, on kliimavaldkonna analüüs ja sellele järgnevad tegevused siiski ebakorrapärased ja pigem juhuslikud.

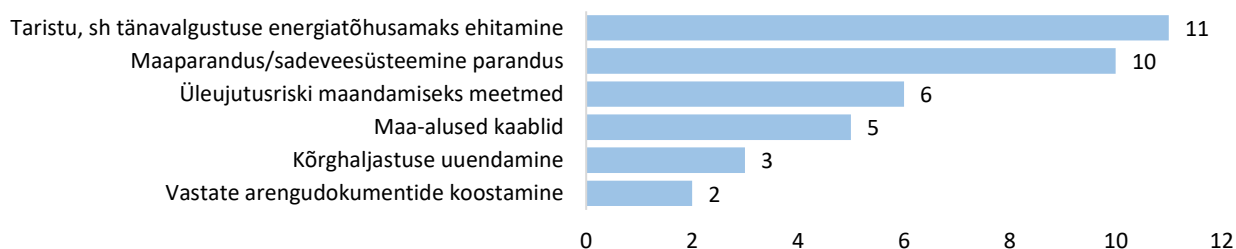
Joonis 11. Kliimamuutustest tulenevate riskide analüüsimine, maandamiseks planeeritud tegevused ja viimase viie aasta jooksul ellu viidud tegevused

Riskide maandamiseks planeeritud tegevustest nimetati enam üleujutusriskiga arvestamine, eelkõige nimetasid neid rannikuäärsed omavalitsused (Pärnu, saared, Harjumaa osad KOVid).

Joonis 12. Kliimamuutustest tulenevate riskide maandamiseks nimetatud planeeritud tegevused. Välja on jäetud üksikuna nimetatud spetsiifilised planeeritud tegevused

Läbiviidud tegevustest (vt joonis 13) on enamasti ellu viidud taristu sh tänavavalgustuse energiatõhusamaks ehitamine ning teisena järgneb maaparandus ja sadeveesüsteemide parandus, et parandada sadevee äravoolu.

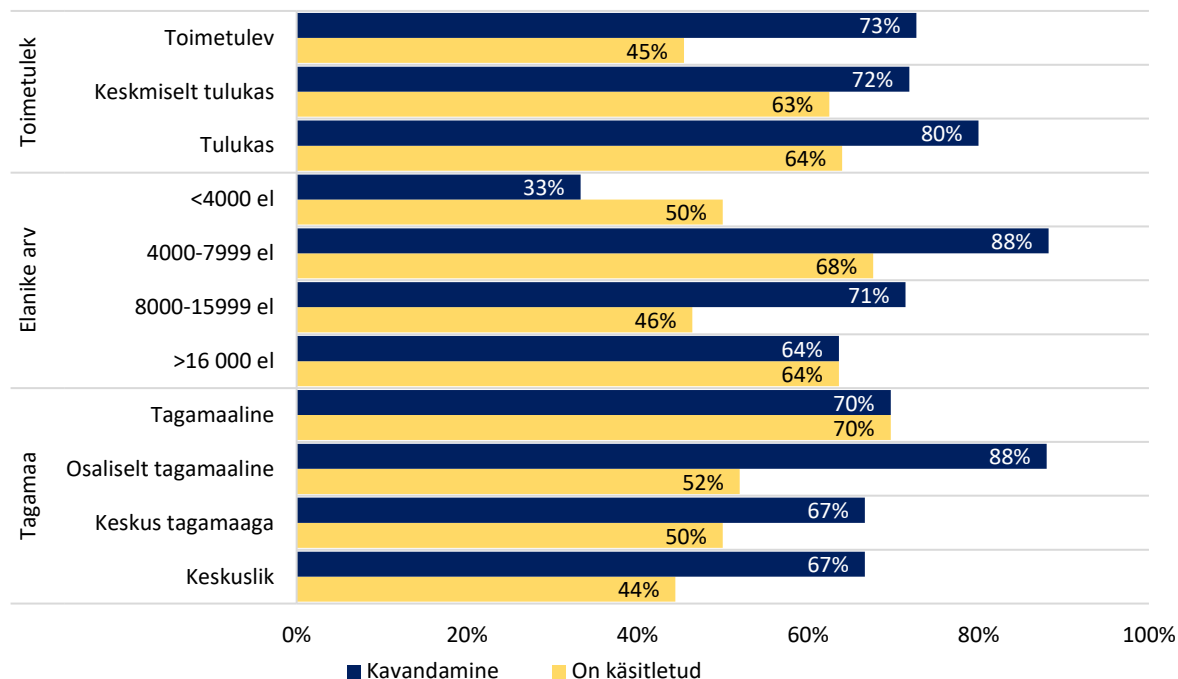
Joonis 13. *Kliimamuutustest tulenevate riskide maandamiseks viimase viie aasta jooksu läbi viidud tegevused*

Omavalitsused võivad jagada ka ise toetusi energia ja keskkonnasäästu projektidele. Omavalitsusest jagati 2021. aastal toetusi energia- ja keskkonnasäästu projektidele 25 KOVis ning peamiselt olid selleks hajaasustuse programm (7 korral), suurendati hoonete energiatõhusust (6 korral), ehitati jäätmejaamu (4 korral). Mõni KOV nimetas siin ka restaureerimistoetust ja haljastusprojekte.

Üheks võimaluseks keskkonda säästa ja selles näidata eeskujut, on hankida vajalikke tooteid ja teenuseid keskkonnahoidlikena. Keskkonnahoidlikke tooteid ja teenuseid hangib kõigist KOVidest 24 omavalitsust. Neist 14 nimetas, et teeb lihtsalt keskkonnahoidlikke hankeid. Neli omavalitsust nimetas, et hangib keskkonnahoidlikke kontoritarbeid/mööblit, kolm KOVi tegeleb ise jäätmete liigiti kogumisega. Lisaks nimetati siin veel, et hankeid tehakse nn *paberivabana* ja üheks keskkonnahoidlikuks teenuseks nimetati haljasalade niitmist. Ülejäänud KOVid kas ei pööra sellele tähelepanu ja jätsid üldse nimetamata, kas toodete ja teenuste hankimisel keskkonnahoidlikkus on oluline või mitte.

Neist, kes väitsid, et hangivad tooteid ja teenuseid keskkonnahoidlikena, on ainult kaheksal KOVil seatud sellistele hangetele mõõdetavad eesmärgid, milleks nimetati „keskkonnahoidlike pakkumuste eelistamist“ või „see oleneb siiski hankest, aga hoonete renoveerimisel ja rekonstrueerimisel nähakse ette energiat säästvate lahenduste kasutamist (nt küttesüsteem, LED-valgustid jne).“

Omavalitsuse üld- või eriplaneeringutes kavandab taastuenergielasid käsitleda 59 KOVi, on juba käsitletud 46 KOVi. Ülplaneeringus on rohevõrgustikku käsitletud 75 omavalitsust.

Joonis 14. Taastuenergiaalade kavandamine ja käsitlemine omavalitsuste üld- või eriplaneeringus

4. Info jagamine ja teavitus

Küsimusele, kuid võrd on KOVidele veebilehtedelt leitavad erinevad teemavaldkonnad, on KOVid väga loomunguliselt lähenenud. Pigem oli küsimuse eesmärk, kas vastav teave on kodulehelt kergelt kättesaadav. Enamus KOVe aga pidas silmas seda, et kui teema oli käsitletud arengukavas, paneeringutes vms, siis järeldasid, et teemad on veebilehel olemas.

Omavalitsuse **keskkonnaeesmärke** kajastas enda meelest 24 KOVi, kuid neist 10 tegi seda arengukava sees, neljal oli üldplaneeringu sees. Nelja vastaja puhul, kes märkisid, et vastav teave on kodulehel olemas -ei olnud seda siiski võimalik leida ja viie vastaja puhul oli vastav teave eraldi alamlehena leitav.

Info **keskkonnamõjude hindamise protsessi** kohta avaldab oma veebilehel 42 KOVi, kuid ainult kuus KOVi olid selleks eraldi koostanud alamlehe eraldi protsessi kirjeldusega, 13 puhul oli küll eraldi alamleht KMH kohta, kuid lehelt leidis siiski ainult menetluses olevate KMH loendi. 10 vastanut küll andsid vastuseks jah, kuid ei lisanud, kust sellekohast infot leida võiks. Üheksa vastanut lisasid küll juurde viited, kuid sisuliselt ei olnud tegemist KMH protsessi kirjeldusega, viidati pigem kõike muud. Neli omavalitsust märkisid vastuseks viited üldplaneeringule.

Rohealade osas vastas jaatavad 39 vastajat, kuid siingi 23 vastanu puhul leidis see info arengudokumentide koosseisus (AK, ÜP, maakonnaplan). Ilma vastava viiteta vastas jaatavalt seitse KOVi, eraldi alamlehe olid teinud kuus KOVi ja uuringuaruannetele viitas kolm KOVi.

Looduskaitse infot jagab 41 KOVi, millest eraldi alamleht looduskaitse kohta on koostanud 15 KOVi, muu info sisse peidetuna annab teavet edasi 10 KOVi, arengudokumentide sees samuti 10 KOVi ja lihtsalt jaatavalt, ilma viiteta vastas kuus KOVi.

Keskkonnaseire infot, sh õhukvaliteediseire ja mürakaardid, väidab andvat 32 KOVi, neist eraldi alamlehe on selleks otstarbeks teinud 9 KOV, kus enamasti on mürakaart näha, mõnel juhul ka õhuseire infot. Muu info sees annab sellekohast teavet samuti 9 omavalitsust kuigi mõnel juhul on seda infot raske leida. Üldplaneeringuga seonduvalt annab seda infot edasi 8 vastanut, neljal juhul vastati jaatavalt, kuid viidet ei lisatud ja kahel juhul viide ei töötanud, st lisatud infot ei olnud leitav.

Kokkuvõtvalt: eraldi alamlehe puhul on vastav teema enamasti kiiresti leitav. Muu info sees esitatuna, enamjaolt uudisvoo sees, on selle info leidmine pea võimatu kui siis ainult otsisõna kasutades ja sel puhul ei pruugi vastet leida. Arenguliste dokumentide sees leiab küll vastava info üles ainult teadlik inimene. Ehk siis KOVi ei hiilga just temaatilise info jagamisega.

Vastanuist 57 on enda sõnul jaganud keskkonna- ja kliimaalaseid teavituspõhiseid materjale ning 45 vastajat olid eelneval 2021. aastal läbi viinud keskkonna-, kliima-, energiasäästu-, elurikkuse- või ringmajanduse alast infopäeva, koolituse infotundi vms. Infotunnid, mida tehti 11 korral, tehti peamiselt korteriühistutele Kredexi toetuse saamiseks, prügiveo korraldamiseks. Kümnel korral läbi viidud temaatilised koolitused ja seminarid tehti enamasti prügi liigiti kogumise kohta, vähesemal määral ka energiatõhususe teemadel.

Enda sõnul kasutab 19 KOVi keskkonna ja kliima valdkonnas innovaatilisi lahendusi, neist kolm nimetas nutiprügikaste ja veel kolm taastuvenergialahendusi. Samas peavad mõned haljastuse rajamist, jäätmete tasuta vastuvõttu, lühaheina kasutamist kaugküttel ja ka rohekontseptsiooni koostamist innovaatilisteks lahendusteks. Uudsematest lahendustest nimetati küll putukaväila kasutamist, liikuvusviiside jaotuse hindamise tööriista ja nutirakendust info edastamiseks.